

Ondernemerschap

7de leerjaar
VII-Ond

BRUSSEL

D/2025/13.758/102

Versie januari 2025

1 Inleiding

De uitrol van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. Leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze garanderen binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. Leerplannen zijn ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. Ze versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. Leerplannen laten ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden ondersteuning waar nodig.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

Leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool. Ze laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lesuren ...).

Leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van leerplannen.

Leerplannen faciliteren een **gerichte studiekeuze**. De leerplandoelen sluiten aan bij de verwachte competenties van leerlingen in een bepaald structuuronderdeel. De feedback en evaluatie bij de realisatie ervan beïnvloeden op een positieve manier de keuze van leerlingen na elke graad.

Leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden voldoende ruimte voor eigen inhoudelijke keuzes en een eigen didactische aanpak van de leraar, het lerarenteam en de school.

Leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming. Die samenhang betreft de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) en de horizontale samenhang tussen vakken binnen structuuronderdelen of over structuuronderdelen heen. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel wordt voorgesteld. We 'lezen' de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialoogschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed onderwijs is. Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor leraren en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.

- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **beloftevol** is en alle leerkansen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de school en de bredere samenleving. Scholen zijn **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **genereuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld**.
- Leraren vormen leerlingen door middel van leerinhoud die we groeperen in negen **vormingscomponenten**. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over taal spreken zonder over cultuur bezig te zijn; wetenschap en techniek hebben een band met economie, wiskunde, geschiedenis ... Dwarsverbindingen doorheen de vakken zijn belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
- Vorming is voor een leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhoud. Zijn meesterschap en passie brengt een leraar ertoe om voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren te zoeken om **de wereld te ontsluiten**. Hij introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen kunnen worden gegrepen door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.
- Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar**, maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**.
- De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

De leraar als professional, als meester in zijn vak krijgt vrijheid om samen met zijn collega's vanuit de leerplannen aan de slag te gaan. Hij kan eigen accenten leggen en differentiëren vanuit zijn passie, expertise, het pedagogisch project van de school en de beginsituatie van zijn leerlingen.

De leerplandoelen zijn noch chronologisch, noch hiërarchisch geordend. Ze laten ruimte aan het lerarenteam en de individuele leraar om te bepalen welke leerplandoelen op welk moment worden samengenomen, om didactische werkvormen te kiezen, contexten te bepalen, eigen leerlijnen op te bouwen, vakoverschrijdend te werken, en flexibel om te gaan met een indicatie van onderwijstijd.

1.4 Differentiatie

Om optimale leerkansen te bieden is [differentiëren](#) van belang in alle leerlingengroepen. Leerlingen voor wie dit leerplan is bestemd, behoren immers wel tot dezelfde doelgroep, maar bevinden zich niet noodzakelijk in dezelfde beginsituatie. Zij hebben een niet te onderschatten – maar soms sterk verschillende – bagage mee vanuit de onderliggende graad, de thuissituatie en vormen van informeel leren.

Het is belangrijk om zicht te krijgen op die aanwezige kennis en vaardigheden en vanuit dat gegeven, soms gedifferentieerd, verder te bouwen. Positief en planmatig omgaan met verschillen tussen leerlingen verhoogt de motivatie, het welbevinden en de leerwinst voor elke leerling.

De leerplannen bieden kansen om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden en door de leeromgeving aan te passen. Ze nodigen ook uit om te differentiëren in evaluatie.

Differentiatie door te verdiepen en te verbreden

Sommige leerlingen denken meer conceptueel en abstract. Andere leerlingen komen vanuit een meer concrete benadering sneller tot inzichtelijk denken. Variëren in abstractie spreekt leerlingen aan op hun capaciteiten en daagt hen uit om van daaruit te groeien.

Daarnaast bieden leerplannen kansen om de complexiteit van leerinhouden aan te passen. Dat kan door een complexere situatie te schetsen, een minder ingewikkelde bewerking of handeling voor te stellen, of door meer kennis of vaardigheden aan te bieden om leerlingen uit te dagen.

De ene context kan betekenisvol zijn voor een leerlingengroep, terwijl een andere context dan weer betekenisvoller kan zijn voor een andere leerlingengroep. Leerinhouden in verschillende contexten aanbrenge biedt kansen om leerlingen aan te spreken op hun interesses en daagt hen tegelijk uit om andere interesses te verkennen en zo hun horizon te verruimen.

In 'extra' wenken bij de leerplandoelen en in beperkte mate ook via keuzeleerplandoelen bieden we je inspiratie om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden.

Differentiatie door de leeromgeving aan te passen

Doordachte variatie in werkvormen (groepswork, individueel, auditief, visueel, actief ...) vergroot de kans dat leerdoelen worden gerealiseerd door alle leerlingen. Het helpt hen bovendien ontdekken welke manieren van leren en informatie verwerken best bij hen passen.

De ene leerling kan snel of zelfstandig werken, de andere heeft meer tijd of begeleiding nodig. Variëren in de mate van ondersteuning, gericht aanbieden van hulpmiddelen (voorbeelden, schrijfkaders, stappenplannen ...) en meer of minder tijd geven, daagt leerlingen uit op hun niveau en tempo.

Leerlingen op hun niveau en vanuit eigen interesses laten werken kan door te differentiëren in product, bijvoorbeeld door leerlingen te laten kiezen tussen opdrachten die leiden tot verschillende eindproducten.

Het samenstellen van groepen kan een effectieve manier zijn om te differentiëren. Rekening houden met verschil in leerdoelen en leerlingenkenmerken laat leerlingen toe van en met elkaar te leren.

Technologie kan al die vormen van differentiatie ondersteunen. Zo kunnen leerlingen op hun maat werken met digitale leermiddelen zoals educatieve software of online oefenprogramma's.

Differentiatie in evaluatie

Tenslotte laten de leerplannen toe te differentiëren in [evaluatie](#) en feedback. Evalueren is beoordelen om te waarderen, krachtiger te maken en te sturen.

Na de afronding van een lessenreeks of na een langere periode gaan leraren door middel van summatieve evaluatie na waar leerlingen staan. De keuze van een evaluatie- en feedbackvorm is afhankelijk van de vooropgestelde doelen.

Formatieve evaluatie is geïntegreerd in het leerproces en gaat uit van een actieve betrokkenheid van leraar en leerling. Het zet leerlingen aan het denken over hun vorderingen en laat leraren toe om tijdens het leerproces effectieve feedback te geven. Door middel van formatieve evaluatie krijgen leraren een goed zicht op het leerproces van leerlingen zodat ze het verder gericht en waar nodig kunnen bijsturen. Het is

bovendien een rijke bron voor leraren om te reflecteren over de eigen onderwijspraktijk en de eigen pedagogisch-didactische aanpak bij te sturen.

1.5 Opbouw van leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur. Alle onderdelen maken inherent deel uit van het leerplan. Schoolbesturen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die de leerplannen gebruiken, verbinden zich tot de realisatie van het gehele leerplan.

De **inleiding** licht het leerplanconcept toe en gaat dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot differentiatie.

De **situering** geeft aan waarop het leerplan is gebaseerd en beschrijft o.a. de beginsituatie en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen o.a. inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw en aandachtspunten aan bod.

De **leerplandoelen** zijn helder geformuleerd en geven aan wat van leerlingen wordt verwacht. Waar relevant geeft een opsomming of een afbakening (★) aan wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel. De leerplandoelen zijn gebaseerd op de minimumdoelen van de basisvorming, de specifieke minimumdoelen, de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie of andere doelen die in regelgeving vastliggen. Indien een leerplandoel verder gaat, vind je een '+' bij het nummer van het leerplandoel. Al die leerplandoelen zijn verplicht te realiseren. In een aantal gevallen zijn keuzedoelen opgenomen; die leerplandoelen zijn weergegeven in een grijze kleur en het nummer van het leerplandoel wordt voorafgegaan door 'K'.

De leerplandoelen zijn ingedeeld in een aantal rubrieken. Bovenaan elke rubriek vind je de relevante minimumdoelen van de basisvorming, de specifieke minimumdoelen, de doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties of andere doelen die in regelgeving vastliggen. Als leraar hoef je je die taal niet eigen te maken. Het volstaat dat je de leerplandoelen realiseert zoals opgenomen in het leerplan. Waar relevant wordt de samenhang met andere leerplannen in dezelfde graad aangegeven, evenals de samenhang met de onderliggende graad.

'Duiding' bij een leerplandoel bevat een noodzakelijke toelichting bij het doel. In pedagogisch-didactische wenken vinden leraren inspiratie om met het leerplandoel aan de slag te gaan. Een wenk 'extra' bij een leerplandoel biedt leraren inspiratie om verder te gaan dan wat het leerplandoel minimaal vraagt.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting is vereist om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

Het **glossarium** bevat een overzicht van handelingswerkwoorden die in alle leerplannen van de graad als synoniem van elkaar worden gebruikt of meer toelichting nodig hebben. De **concordantie** geeft aan welke leerplandoelen zijn gerelateerd aan bepaalde minimumdoelen, specifieke minimumdoelen, doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties of andere doelen die in regelgeving vastliggen.

2 Situering

2.1 Beginsituatie

De leerlingen kunnen instromen vanuit verschillende studiedomeinen en studierichtingen van de derde graad.

2.2 Plaats in de lessentabel

Het complementaire leerplan is gericht op 1 lesuur en is bestemd voor de studierichtingen in het 7de leerjaar.

Het geheel van de vorming in elke studierichting vind je terug op de [PRO-pagina](#) met alle vakken en leerplannen die gelden per studierichting.

3 Pedagogisch-didactische duiding

3.1 Ondernemerschap en het vormingsconcept

Het leerplan Ondernemerschap is ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialogeschool. In dit leerplan ligt de nadruk op de economische, sociale en maatschappelijke vorming. De wegwijzers uniciteit in verbondenheid, duurzaamheid en generositeit maken er inherent deel van uit.

De bedrijfsgerichte economische vorming vormt de basis voor het uitwerken van een ondernemingsconcept en het beoordelen van de financiële haalbaarheid ervan. Die vorming kan niet los worden gezien van onderbouwende competenties waarbij leerlingen steeds duurzaam, oplossingsgericht en kwaliteitsvol handelen.

Leerlingen verwerven inzicht in de manier waarop een onderneming zich ontwikkelt met aandacht voor mens en planeet. Vanuit de wegwijzer duurzaamheid werken leerlingen mee aan een ecologische bewustwording in hun school. Ze handelen met aandacht voor welzijn, veiligheid en milieu met het oog op een aangename en werkomgeving voor iedereen. Leerlingen gaan zuinig om met materialen, arbeidsmiddelen en tijd en vermijden verspilling.

Het ontwikkelen van communicatieve en relationele aspecten van vorming is van groot belang voor de professionele beroepsuitoefening. Leerlingen leren op een genereuze en respectvolle manier omgaan met elkaar. Ze leren efficiënt en kwaliteitsvol communiceren in alle omstandigheden.

Leerlingen vormen zich tot een uniek professional en werken met oog voor de eigenheid en verscheidenheid van anderen. Ze stellen zich flexibel op in functie van een efficiënte samenwerking. Zo bouwen ze mee aan een aangename werkomgeving waar ruimte is voor uniciteit in verbondenheid.

3.2 Krachtlijnen

Kansen herkennen en creatieve ideeën genereren

Het Entrecomp referentiekader omschrijft ondernemerschap als het vermogen om kansen te benutten en ideeën tot uitvoering te brengen en te transformeren in waarde voor anderen. Wanneer leerlingen nadenken over ondernemerschap is het zinvol te vertrekken van de ruimere interpretatie die waardecreatie als financieel, cultureel of sociaal bespiegelt.

Het ontwikkelen van een ondernemingsconcept start met het herkennen van kansen en genereren van creatieve en betekenisvolle ideeën. Met het oog op het omzetten van ideeën in daden ontwikkelen leerlingen een visie (toekomstdroom) en missie (bestaansreden) voor hun project.

Middelen mobiliseren

Het verzamelen van (im)materiële en digitale middelen veronderstelt financiële en economische know-how. Leerlingen beramen nauwgezet kosten, nemen financiële beslissingen en oordelen op die manier over

de haalbaarheid van hun ondernemingsconcept. Ze houden rekening met startvoorwaarden en relevante wetgeving.

Leerlingen gaan actief op zoek naar professionele raadgevers en leggen overtuigingskracht en onderhandelingsvermogen aan de dag om belanghebbenden te inspireren en te overtuigen van hun project.

Activiteiten plannen en beheren

Leerlingen zetten ideeën om in daden: ze vormen teams en werken samen om gemeenschappelijke doelen te bereiken. Ze leren snel en flexibel omgaan met veranderende omstandigheden en sturen plannen bij indien nodig. Leerlingen hebben aandacht voor kwaliteitsvol werken en reflecteren over hun eigen handelen en bijdrage aan de teamsfeer.

3.3 Opbouw

- Ideeën en kansen
- Voorwaarden en middelen
- Activiteiten plannen en beheren

3.4 Aandachtspunten

Praktijkgerichte benadering

Het leerplan Ondernemerschap biedt een inhoudelijk kader voor het aanleren van ondernemerschapscompetenties. Afhankelijk van de doelgroep kan je bepaalde inhouds theoretisch verdiepen. De realisatie van het leerplan veronderstelt een praktijkgerichte benadering gekoppeld aan het werkveld waarin de leerlingen terechtkomen. Bij het ontwikkelen van een ondernemingsconcept staat het doorlopen van een creatief proces voorop. De uitwerking van een ondernemingsconcept kan in samenwerking met externe partners zoals UNIZO of VLAJO, maar is geen must. Bij die overweging hou je best rekening met extra benodigde (les)tijd. De realisatie kan ook in een gesimuleerde context waarbij producten of diensten niet fysiek worden vermarkt. Dat kan betekenen dat de leerlingen een prototype van een product ontwikkelen en daarvoor een accurate kostprijsberekening uitvoeren.

Digitale competenties

Het leerplan biedt kansen om digitale competenties in te oefenen, bv. gebruik van een digitaal rekenblad om kosten en opbrengsten nauwkeurig te ramen of de break-even afzet te berekenen. Voor het pitchen van een ondernemingsconcept zetten leerlingen vakkundig presentatiesoftware in.

Samenhang met de specifieke vorming

Je kan samenwerken met leraren van de specifieke vorming om bv. de technische haalbaarheid van een concept in te schatten of om ondersteuning te bieden bij het uitwerken en aanbieden van een product of dienst.

Teamgebonden werken

Je kan denken aan samenwerkingsmogelijkheden om gemeenschappelijke doelstellingen of afspraken te realiseren, te communiceren in team, te rapporteren aan en te informeren van collega's ...

Complementaire leerplannen

Voor het zevende leerjaar zijn andere complementaire leerplannen ontwikkeld zoals Communicatie en interactie en Maatschappelijke oriëntatie. Voor de vorming van leerlingen kan het een meerwaarde zijn om bij de realisatie van leerplandoelen de link te leggen met een of meer aspecten uit de complementaire leerplannen waarvoor de school al dan niet heeft gekozen. Dat biedt ook mogelijkheden om te kiezen voor een projectmatige benadering.

3.5 Leerplanpagina

Wil je als gebruiker van dit leerplan op de hoogte blijven van inspirerend materiaal, achtergrond, professionalisering en lerarennetwerken, surf dan naar de [leerplanpagina](#).

4 Leerplandoelen

4.1 Ideeën en kansen

LPD 1 De leerlingen reflecteren over wat ondernemerschap voor hen betekent.

Wenk: Je kan best vertrekken van een ruimere interpretatie van ondernemerschap als een competentie die stimuleert tot persoonlijke ontwikkeling, een actieve deelname aan de samenleving, intrede tot de arbeidsmarkt als werknemer of zelfstandige en het opstarten van een onderneming. Daarbij mag financiële, culturele en sociale ‘waardecreatie’ niet ontbreken. Waardecreatie biedt kansen om sociaal of groen ondernemerschap onder de aandacht te brengen, evenals intrapreneurship of ondernemerschap in een bestaande organisatie.

Wenk: Een onderneming opstarten vereist de juiste motivatie en ondernemingscompetenties, wat leerlingen met behulp van online ondernemerstesten voor zichzelf kunnen inschatten. Je kan denken aan digitale tools die door VDAB, UNIZO of andere organisaties online ter beschikking worden gesteld. Je kan leerlingen aan de hand van een pitch laten argumenteren waarom ondernemerschap voor hen is weggelegd. In de context van een familiale onderneming staan leerlingen stil bij de impact van het nakende ondernemerschap op onderlinge familieverhoudingen.

Wenk: Bij de realisatie van dit leerplandoel kan je een ondernemer uitnodigen in de klas om leerlingen een beter beeld te geven van wat ondernemen en werken in een onderneming vandaag betekenen en hen zo te helpen bij hun nakende beroepskeuze. Je kan ook denken aan een interview waarbij leerlingen bijvoorbeeld in hun eigen netwerk een ondernemer aanspreken.

LPD 2 De leerlingen ontwikkelen een ondernemingsconcept.

- Wenk: Het ontwikkelen van een ondernemingsconcept start met het herkennen van kansen en genereren van creatieve en betekenisvolle ideeën. Met het oog op het omzetten van ideeën in daden ontwikkelen leerlingen een visie (toekomstdroom) en missie (bestaansreden) voor hun project. Ondernemingen hebben naast een economische ook een sociale en ecologische verantwoordelijkheid die ze vertalen in hun bedrijfsvoering; je kan dat linken aan de [duurzame ontwikkelingsdoelen](#) (People, Planet, Prosperity, Peace, Partnership).
- Wenk: Een eenvoudige markt- en omgevingsanalyse biedt inzicht in de doelgroep, leveranciers, concurrentie en andere omgevingsfactoren (bv. trends ...). Op basis daarvan ontwerpen leerlingen een [marketingmix](#) om de vraag naar hun producten te beïnvloeden.
- Wenk: De realisatie van dit leerplandoel kan in een gesimuleerde context of in het kader van een ondernemend project waarbij leerlingen een echt product in de markt zetten.
- Wenk: Het Business Model Canvas van Osterwalder en Peigner is een praktisch hulpmiddel om een nieuw ondernemingsconcept te ontwikkelen.
- Wenk: Je kan leerlingen hun ondernemingsconcept op een creatieve manier laten voorstellen. Dat kan aan de hand van een overtuigende (elevator) pitch of video waarbij ze het persuasieve karakter van hun communicatie niet uit het oog verliezen.

4.2 Voorwaarden en middelen

LPD 3 De leerlingen onderzoeken voorwaarden en formaliteiten bij het opstarten van een [onderneming](#).

3de graad: III-FEV-dda (LPD 4, 6)

- Wenk: Vanuit het leerplan Financieel-economische vorming in de derde graad leren de leerlingen dat de overheid een rechtvaardige verdeling van inkomens, vermogens en kansen nastreeft via directe belastingen en via het systeem van de sociale zekerheid. Ze verwerven ook inzicht in de werking en essentie van een verzekering. Bij de realisatie van dit leerplandoel kan je die voorkennis activeren.
- Wenk: Je kan vertrekken van de algemene voorwaarden (leeftijd ...) en formaliteiten (handelsnaam, ondernemingsnummer, huwelijksstelsel ...) bij het opstarten van een onderneming. Je kan ook wijzen op het bewijs van beroepsbekwaamheid voor gereguleerde beroepen.
- Wenk: Een startende ondernemer is verplicht om zelf zijn sociale zekerheid in orde te brengen en zich aan te sluiten bij een sociaal verzekeringsfonds. De sociale rechten en plichten verschillen naargelang het statuut. Je kan leerlingen wijzen op de mogelijkheden van bepaalde statuten, zoals zelfstandige in bijberoep en student-zelfstandige, met het oog op het combineren van ondernemerschap met werken in dienstverband of studeren.
- Wenk: In een aantal sectoren zoals horeca, bouw, ambulante handel, land- en tuinbouw ... gelden specifieke verplichtingen. Denk aan voedselvergunning (FAVV), erkenning als aannemer, fytolicensie, handelsvergunning alcohol,

omgevingsvergunning, sanitaire verplichtingen in de landbouwsector... Afhankelijk van de studierichting en het beroep waarvoor leerlingen kiezen kan je vanuit concrete casussen laten onderzoeken welke specifieke (vergunnings)verplichtingen van toepassing zijn. Ook (verplichte) verzekeringen en hun risicodekking verdienen de nodige aandacht.

Wenk: Je kan wijzen op het belang van professionele raadgevers (bv. financiële instellingen, overheidsdiensten, accountants, sociale secretariaten, notaris ...) en het nut van een professioneel netwerk op maat van de onderneming. Je kan overwegen om met de leerlingen een bezoek te brengen aan een ondernemingsloket in de omgeving van de school.

LPD 4 De leerlingen vergelijken courante ondernemingsvormen op basis van aansprakelijkheid, administratie en fiscaliteit.

Wenk: De keuze voor een ondernemingsvorm is belangrijk in functie van het beperken van het financiële risico. Kiest een ondernemer voor een eenmanszaak, dan impliceert dat onbeperkte aansprakelijkheid. De keuze voor een vennootschap zoals een Besloten Vennootschap (BV) levert het voordeel van beperkte aansprakelijkheid op.

Wenk: Het is belangrijk dat leerlingen aan de hand van enkele criteria (bv. aantal oprichters, rechtspersoon of natuurlijk persoon, aansprakelijkheid, kapitaalvereisten, aandelen en overdraagbaarheid, akte enz.) zicht krijgen op courante ondernemingsvormen en essentiële kenmerken.

Wenk: Elke onderneming heeft een financiële administratie of boekhouding omdat ze wettelijk verplicht is haar ondernemingsactiviteiten te registreren. Het voeren van een boekhouding beoogt informatieverschaffing zowel naar interne (management, bedrijfsleiding) als externe (overheid, klanten, leveranciers, kredietverschaffers) stakeholders. In dat verband kan je het onderscheid tussen de dubbele en vereenvoudigde boekhouding duiden.

Wenk: Ondernemingsvormen verschillen qua fiscale behandeling: in een eenmanszaak vallen inkomsten onder de personenbelasting, vennootschappen betalen vennootschapsbelasting op de winst die ze boeken.

LPD 5 De leerlingen beoordelen de haalbaarheid van een ondernemingsconcept.

Wenk: In functie van het beoordelen van de haalbaarheid van een project is het belangrijk om de financiële vooruitzichten zo goed mogelijk in kaart te brengen. Dat kan aan de hand van een eenvoudig financieel plan. Leerlingen proberen een antwoord te geven op vragen zoals

- welke investeringen zijn noodzakelijk en welke financiering staat hier tegenover?
- wat zijn de vaste kosten op jaarbasis?
- welke marge blijft over om de vaste kosten te dekken?
- welke omzet moet je minimaal realiseren om alle kosten te dekken?
- hoeveel denken we te kunnen verkopen (hoeveelheid)?

Wenk: Een correcte prijsbepaling vooronderstelt een degelijke kostprijsberekening. Je kan denken aan de integrale kostprijsmethode waarbij alle kosten die met de

productie te maken hebben worden meegenomen, zowel directe als indirecte kosten. De variabele kostprijsmethode wijst enkel de variabele kosten toe aan een product. Het is zinvol om samen te werken met leraren van de specifieke vorming om zicht te krijgen op technische gegevens zoals benodigde grondstoffen en arbeidstijd.

Wenk: Voor het bepalen van de verkoopprijs kan je focussen op kostengeoriënteerde methodes zoals de kostplusprijs- en break-even prijszetting. Bij de break-even analyse denk je aan het gebruik van een rekenblad. Daarnaast kan je de vraaggeoriënteerde en concurrentiegerichtte prijszetting onder de aandacht brengen.

Wenk: Het is belangrijk dat leerlingen gericht informatie verzamelen om de haalbaarheid van een project te staven. Zo kunnen ze een beroep doen op hun lerarenteam of externe deskundigen. Een gesprek met een ondernemer kan ook meerwaarde en inspiratie bieden. Bovendien onderzoeken leerlingen de impact van specifieke regelgeving (LPD 3) op het ondernemingsconcept.

4.3 Activiteiten plannen en beheren

LPD 6 De leerlingen plannen en beheren activiteiten ter uitvoering van een project.

Wenk: Dit leerplandoel biedt kansen om te werken aan teamgebonden vaardigheden: samenwerken om gemeenschappelijke doelstellingen of afspraken te realiseren, communiceren in team, rapporteren aan en informeren van collega's.

Wenk: Het plannen en beheren van activiteiten start met een duidelijke rolverdeling, bv. wie is verantwoordelijk voor het opmaken en registreren van handelsdocumenten, opvolgen van betalingen, plaatsen van bestellingen, kassabeheer of het monitoren van klantreacties? Je kan leerlingen aanzetten tot zelfreflectie:

- hoe kan ik bijdragen tot een aangename teamsfeer?
- wat zijn mijn sterke en zwakke punten als teamspeler? Sta ik open voor feedback van anderen?
- hoe kunnen we als team samenwerken om activiteiten zo vlot mogelijk te laten verlopen? Hoe kan ik mijn team motiveren?

Een teamoverleg ondersteund door een peerevaluatie kan daartoe bijdragen.

Wenk: Bij het uitvoeren van activiteiten hebben leerlingen aandacht voor kwaliteitsvol werken. Dat uit zich in zorgvuldig werken, het eigen werk controleren op fouten, het voortdurend reflecteren en zich bijsturen met het oog op het bereiken van de verwachte kwaliteit. Daarnaast houden ze rekening met wetgeving en mogelijke controles van overheidswege.

Wenk: Je kan aan de hand van gevalstudies leerlingen voorbereiden op onverwachte gebeurtenissen zoals een verkeerde levering, een voorraadtekort ... Op die manier wenden leerlingen hun creativiteit en probleemoplossend vermogen aan om een oplossing uit te werken.

Wenk: Wat betreft het financieel beheer kan je inzetten op bedrijfseconomische concepten zoals de balans en resultatenrekening. Dat biedt kansen om het effect

van eenvoudige ondernemingsactiviteiten (bv. aankoop van grondstoffen of handelsgoederen) op het vermogen en resultaat van de leeronderneming te duiden, alsook het onderscheid tussen uitgaven-kosten en inkomsten-opbrengsten. Bij het opmaken van (digitale) handelsdocumenten passen leerlingen de juiste btw-tarieven toe en staan ze stil bij het nut van die documenten voor de koper en verkoper en bij (verplichte) vermeldingen waaronder verkoopvoorwaarden.

Wenk: Je kan leerlingen laten reflecteren over successen en mislukkingen en voorstellen ter bijsturing.

5 Lexicon

Duurzame ontwikkelingsdoelen

Duurzame ontwikkelingsdoelstellingen of Sustainable Development Goals (SDG's) zijn de 17 doelstellingen en subdoelstellingen die de Verenigde Naties goedkeurde in 2015. Deze doelen moeten mensen en landen aanzetten tot actie in domeinen die van cruciaal belang zijn voor de mensheid en de planeet. De doelstellingen zijn geïntegreerd en ondeelbaar en zorgen voor een evenwicht tussen de drie dimensies van duurzame ontwikkeling: de economische, sociale en milieudimensie. De doelstellingen kunnen worden onderverdeeld in vijf thema's: mensen (people), planeet (planet), welvaart (prosperity), vrede (peace) en partnerschap (partnership).

Financieel plan

Een financieel plan bestaat idealiter uit volgende onderdelen:

- omzetprognose jaren 1 t.e.m. 3;
- investeringsplan – afschrijvingstabel jaar 1 en 2;
- resultatenrekening jaar 1 en 2;
- kasplan jaar 1 en 2;
- beginbalans jaar 0;
- balans jaar 1 en 2.

Stakeholders

Ondernemingen beïnvloeden en worden beïnvloed door tal van groepen en individuen. Dat noemen we de stakeholders of belanghebbenden van de onderneming. Het gaat in eerste instantie om aandeelhouders, personeel, klanten en leveranciers en verder om de lokale buurt, de regio, overheden, sectorfederaties, sociale partners, ngo's, de media ... Tenslotte is ook het milieu een stakeholder.

Marketingmix

Onder de marketingmix worden marketingvariabelen begrepen (bv. product, prijs, plaats en promotie) waarop een onderneming greep heeft en die ze in de juiste verhouding aanwendt om de gewenste respons bij de doelgroep op te roepen. In de loop der tijd is het marketingdenken veranderd; zo is het klassieke productgerichte 4P-model vertaald naar het klantgerichte 4C-model, dat beter aansluit bij het online tijdperk.

Onderneming

De "onderneming" in de zin van artikel I van boek I van het WER verwijst naar:

- iedere natuurlijke persoon die zelfstandig een beroepsactiviteit uitoefent (bv. een eenmanszaak, een zaakvoerder vennootschap, een kunstenaar);
- iedere rechtspersoon (elke vennootschap, vzw of stichting);
- iedere andere organisatie zonder rechtspersoonlijkheid (bv. een maatschap).

6 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de infrastructuur en het (didactisch) materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

Om de leerplandoelen te realiseren dient de school minimaal de hierna beschreven infrastructuur en materiële en didactische uitrusting ter beschikking te stellen die beantwoordt aan de reglementaire eisen op het vlak van veiligheid, gezondheid, hygiëne, ergonomie en milieu. Specifieke benodigde infrastructuur of uitrusting hoeft niet noodzakelijk beschikbaar te zijn op de school. Beschikbaarheid op de werkplek of een andere externe locatie kan volstaan. We adviseren de school om de grootte van de klasgroep en de beschikbare infrastructuur en uitrusting op elkaar af te stemmen.

6.1 Infrastructuur

Een leslokaal

- dat qua grootte, akoestiek en inrichting geschikt is om communicatieve werkvormen te organiseren;
- met een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven;
- met de mogelijkheid om draadloos internet te raadplegen met een aanvaardbare snelheid.

Toegang tot (mobile) devices voor leerlingen.

7 Glossarium

In het glossarium vind je synoniemen voor en toelichting bij een aantal handelingswerkwoorden die je terugvindt in leerplandoelen en (specifieke) minimumdoelen van verschillende graden.

Handelingswerkwoord	Synoniem	Toelichting
Analyseren		Verbanden zoeken tussen gegeven data en een (eigen) besluit trekken
Beargumenteren	Verklaren	Motiveren, uitleggen waarom
Beoordelen	Evalueren	Een gemotiveerd waardeoordeel geven
Berekenen	Berekeningen uitvoeren	
Berekeningen uitvoeren	Berekenen	
Beschrijven	Toelichten, uitleggen	
Betekenis geven aan	Interpreteren	
Een (...) cyclus doorlopen	Een (...) proces doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken

Een (...) proces doorlopen	Een (...) cyclus doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Evalueren	Beoordelen	
Gebruiken	Hanteren, inzetten, toepassen	
Hanteren	Gebruiken, inzetten, toepassen	
Identificeren		Benoemen; aangeven met woorden, beelden ...
Illustreeren		Beschrijven (toelichten, uitleggen) aan de hand van voorbeelden
In dialoog gaan over	In interactie gaan over	
In interactie gaan over	In dialoog gaan over	
Interpreteren	Betekenis geven aan	
Inzetten	Gebruiken, hanteren, toepassen	
Kritisch omgaan met	Kritisch gebruiken	
Kwantificeren		Beredeneren door gebruik te maken van verbanden, formules, vergelijkingen ...
Onderzoeken	Onderzoek voeren	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Onderzoek voeren	Onderzoeken	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Reflecteren over		Kritisch nadenken over en argumenten afwegen zoals in een dialoog, een gedachtewisseling, een paper
Testen	Toetsen	
Toelichten	Beschrijven, uitleggen	
Toepassen	Gebruiken, hanteren, inzetten	
Toetsen	Testen	
Uitleggen	Beschrijven, toelichten	
Verklaren	Beargumenteren	Motiveren, uitleggen waarom

Inhoud

1	Inleiding.....	3
1.1	Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten	3
1.2	De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs	3
1.3	Ruimte voor leraren(teams) en scholen	4
1.4	Differentiatie	4
1.5	Opbouw van leerplannen.....	6
2	Situering	6
2.1	Beginsituatie	6
2.2	Plaats in de lessentabel.....	7
3	Pedagogisch-didactische duiding	7
3.1	Ondernemerschap en het vormingsconcept	7
3.2	Krachtlijnen	7
3.3	Opbouw.....	8
3.4	Aandachtspunten	8
3.5	Leerplanpagina.....	9
4	Leerplandoelen	9
4.1	Ideeën en kansen	9
4.2	Voorwaarden en middelen	10
4.3	Activiteiten plannen en beheren	12
5	Lexicon	13
6	Basisuitrusting	14
6.1	Infrastructuur	14
7	Glossarium.....	14